

baggrundsbeskrivelser oftest gode (se f. eks. s. 114–122), hvilket gør at den som historiografisk idéhistorie har sin berettigelse, ligesom det nordiske stof som helhed er passet godt ind i den almen-europæiske sammenhæng.

JAKOB PASTERNAK

FRIEDRICH MEINECKE: Werke. Band VII. Zur Geschichte der Geschichtsschreibung. München, R. Oldenbourg Verlag, 1968. xxxviii + 486 s. 44 DM.

Med dette 7. bd. afsluttes den udgave af Meineckes arbejder, hvis 6 tidligere bd. er omtalte i H. T. 12 r. I, s. 498ff. Nærværende bd. har ligesom bd. IV (Zur Theorie und Philosophie der Geschichte) den særlig med Tysklands historie i det 19. årh. fortrolige professor Eberhard Kessel som udgiver.

En helt nøjagtig grænse mellem disse to bd. eller mellem bd. 7 og bd. 2 (Politische Schriften und Reden) er det næppe gør ligt at drage, men det har heller ikke så overvættets betydning. Det afgørende er, at der nu ved »den samlede udgave« gives en let tilgængelig mulighed for at sætte sig ind i Friedrich Meineckes historiske (og politiske) virksomhed og udvikling i så langt et spænd af tid som fra Bismarcks sidste kanslerår til tiden efter 2. verdenskrigs afslutning. I nærværende bd. stammer det ældste bidrag fra 1886, det sidste fra 1951, da M. var 89 år gl. (d. 1954).

Efter en 30 s. stor, fortrinlig indledning ved udgiveren følger Meineckes egne, i 5 grupper opdelte arbejder: 1. »Allgemeines und die eigene Stellung in der Geschichtsschreibung«. 2. gruppe omhandler Ranke og Burckhardt, 3. den nationalpolitiske historieskrivning (Droysen, Sybel og Treitschke), 4. handlende statsmænds historieskrivning (Radowitz, Bismarck, hertug Ernst af Sachsen-Coburg-Gotha og fyrst Bülow) og sidste gruppe »Die zeitgenössische Geschichtsschreibung«. Denne saglige inddeling medfører, at bindet, læst i sammenhæng, giver os M.s opfattelser til meget forskellige tider. Som baggrund for læsningen af de enkelte stykker bør man nok repetere sig, hvor M. på det tidspunkt virkede – som arkivar i Berlin, som professor skiftevis i Strasbourg, Freiburg og Berlin. En væsentlig del af arbejderne er først trykt i Historische Zeitschrift, som Meinecke redigerede fra 1896 (reelt 1893) til 1935, da den nazistiske bevægelse tvang ham bort (sml. indledningen s. xxvff. og H. T. 11. r. VI, s. 418f.). Fra denne redaktionsvirksomhed udsprang, som prof. Kessel betoner, både impulser og forpligtelser til adskillige af M.s artikler, selvsagt bl. a. til »mindeord« (Nachrufe) og nekrologer.

Af de tre nævnte nationalpolitiske historikere havde M. som ung student hørt J. G. Droysen forelæse over historiens metodologi og encyklopædi (udg. 1936 under titlen »Johann Gustav Droysen: Historik« af Rudolf Hübner på grundlag af D.s egne optegnelser). Af Treitschke hørte han kun en enkelt forelæsning, men indsugede med begejstring indholdet af dennes hovedværk »Deutsche Geschichte im Neunzehnten Jahrhundert«, hvoraf 1. bd. udkom 1879. Med direktøren for de preussiske statsarkiver, H. v. Sybel, kom han i nærmere forbindelse ved ansættelsen i 1887 i Geheimes Staatsarchiv. Allerede i 1893 overtog M. reelt redaktionen af Historische Zeitschrift. Ved Sybels død 1895

foreslog han Treitschke som efterfølger. Treitschkes død allerede det følgende år bevirkede, at Meinecke da også formelt overtog redaktionen.

De mindcord, som M. da skrev i H. Z. over Treitschke, hører nok til de stærkest rosende, han nogen tid har skrevet. Han var, skriver M., »einer der herrlichsten Männer, die über deutschen Boden je gewandelt sind, hochsinnig, feurig, glaubensstark, furchtlos und grossmütig . . .«. Foruden dette »Nachruf« indeholder bd. 7 M.s længere afhandling om »Treitschke und die deutsche Burschenschaft« samt hans anmeldelser af udgaven af Treitschkes så indholdsrige og fængslende breve.

Skønt M. efter 1. verdenskrig fastede blikket på de uhyggelige perspektiver, forherligelse af staten som magtvæsen åbner, bevarede han sin beundring for Treitschke, hvis rige natur omfattede så mange andre sider end nationalistisk magt dyrkelse. Det lå sikkert bag den interesse, han i tyverne viste mit arbejde om Treitschke, som han gjorde mig den store tjeneste at læse igennem i ms. Helt tilfreds med det var han ikke. Måske tør jeg anføre nogle af hans ytringer i brev til mig: »Die beiden Naturen in ihm [Treitschke], der leidenschaftliche Willensmensch mit seiner Neigung, die Dinge und Menschen entweder schwarz oder weiss zu sehen – und der Künstler, der alle Farben des Lebens noch leuchtender sieht als der gewöhnliche Sterbliche – das giebt ja so grelle Kontraste auch in seinem eigenen Wesen, dass sie oft schwer zu deuten sind. Und dann sein Kontrast von leidenschaftlichem Nationalismus und tiefem und wirklich »sittlichem« Humanitätsgefühl, aus dem er nie herausgekommen ist . . .«.

I gruppen »De handlende statsmænds historieskrivning« omhandler det længste stykke hertug Ernst af Koburg-Gothas memoirer: »Aus meinem Leben und aus meiner Zeit« (anmeldelser i »Deutsches Wochenblatt« 1888–90). Hertug Ernst, der falder igennem som »handlende« statsmand i det øvrige selskab: Radowitz, Bismarck, Bülow, var – ligesom broderen Albert – »slesvig-holstener« om en hals. Hans memoirer er fyldt af uhyrlige påstande, kolporterede af partiet. Om beslaglæggelsen af Augustenborgernes godser efter oprøret skriver han således (II, s. 37), at siden 30-årskrigen er intet så folkeretsstridigt som den hændt i Europa. Man kan ikke rose, at M. her (s. 244) godtager de krøniker om handlingsforløbet i tilblivelsen af London-protokollen af 2. august 1850, som den slesvig-holstenske politiker Karl Lorentzen (Der Londoner-Traktat vom 7. Mai 1852. Berlin 1863) eller den sachsiske diplomat grev Vitzthum von Eckstädt (St. Petersburg und London in den Jahren 1852–1864. II. 1886) bringer til torvs (sml. min »British Mediation in The Danish-German Conflict 1848–1850«. II, 1966, s. 222 ff.).

M.s beundring for en historiker som Treitschke afholdt ham ikke fra at lade sig påvirke af eller skue op til Tysklands i 1886 døde største historiker, Leopold von Ranke, trods dennes fra Treitschke så forskellige åndstype. I afsnittet »Ranke und Burckhardt« er den første artikel om Ranke fra 1891, flere andre fulgte, medens den 1. om Burckhardt stammer fra 1906. Mon ikke M.s foredrag fra 1948 om »Ranke und Burckhardt« er 7. bd.s kostbareste perle? Det er en fængslende sammenstilling af disse så ulige historikere – statshistorikeren med lyssynet, kulturhistorikeren med den dybe pessimisme. En sammenstilling, der som undergrund har nazismens og den 2. verdenskrigs rystende oplevelser.

Af bindets sidste afsnit er det naturligt nok de lidt længere nekrologer og

afhandlinger, der interesserer mest. Navnlig må fremhæves den overmåde smukke nekrolog over Alfred Dove (d. 1916), M.s kollega i Freiburg, hvorom han i sin 2. afhandling: »A. D. und der klassische Liberalismus im Neuen Reiche« (1925) skriver: »Et fuldkomnere og skønnere menneske har jeg ikke set«. I denne afhandling citerer M., hvad Dove efter 1870 krævede af staternes forhold til evt. i dem inkorporerede dele af fremmed nationalitet: pleje af disses modersmål i skole og kirke og retten til at bruge det i offentlige og personlige forhold. Dove kunde også tænke sig en genafståelse af en del af Nordslesvig til Danmark. M. tager ikke afstand fra Dove, men betoner tværtimod (s. 399), at på det tidspunkt var regeringernes magtpolitik endnu ikke fordærvet af »demagogi og nationalisme«. – Før 1. verdenskrig havde han ganske vist hævdet, at Slesvigs nationale skæbne var »endgültig« – et for en historiker næppe heldigt ord – afgjort (Radowitz und die deutsche Revolution. 1913. S. 251). Af en samtale med M. i 20'erne erindrer jeg, at han fremhævede det tyske flertal ved afstemningen i Tønder by. Da jeg nævnte det omliggende danske land, sagde han: ja, så er spørgsmålet, »wessen Kind« byen skal være.

I nogle af de nekrologer, som pligt eller venskab foranledigede M. til at skrive, viser han sit vidtstrakte kendskab til historiske interesseområder, der lå hans egne fjernt. Således i nekrologen over Theodor Ludwig (d. 1905), der havde dyrket badensisk lokal- og agrarhistorie, og som var kollega med M. i Strasbourg. Eller i nekrologen over middelalderhistorikeren Fritz Vigener (d. 1925), der var medudgiver af H. Z.

Man finder i den her omtalte gruppe også M.s indlæg i opgøret med Karl Lamprechts kollektivistiske historieopfattelse. I øvrigt indeholder hele bindet på mange forskellige steder rige bidrag til forståelse af M.s egne opfattelser af forskning, videnskabsorganisation og historieskrivning og om disses skiftende kår i det lange tidsrum, M.s virksomhed omfattede. Hvordan kårene var under nazismen (som under andre diktaturer), fremgår bl. a. af M.s »Geleitwort« (1934) til H. Z.s 150. bd. og Treitschkes 100-årsdag. Dets form er – i flere tilfælde foranlediget af forlaget – noget tilpasset det 3. rige. Efter 2. verdenskrig ønskede M. den ikke genoptrykt, da den »mir heute nicht mehr ganz genügt«. Det følgende år (1935) førte M. i H. Z. et værdigt forsvar for vennen Hermann Oncken, som nazisten Walter Frank voldsomt havde angrebet i sit skrift om, hvad den nationalsocialistiske revolution krævede af historieskrivningen – krav, hvis opfyldelse vilde slette dens karakter af videnskab. Sådanne krav var M. ude af stand til at rette sig efter, han, der havde sluttet den nævnte artikel i 1934 med evangelistens ord: »Sandheden skal gøre jer fri«.

Om man nu i historien med Droysen evner at se »Guds forsyn« eller med Ranke nøjes med at skue eller ane »guddommelige planer«, får stå hen. Men jeg vilde gerne tænke mig, at historiens muse har holdt sin skjærmende hånd over Fr. Meinecke, ladet ham overleve det 1000-årige riges fald, givet ham endnu nogle år som lærer og forsker og sagt ham: dette er lønnen, thi du har været mig en god og tro tjener, en af mine bedste.

HOLGER HJELHOLT